

Statsråden

Stortinget
Familie- og kulturkomiteen
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

26/400-

3. mars 2026

Prop. 141 L (2024-2025) - lovteknisk bistand

Jeg viser til brev fra Stortingets familie- og kulturkomite av 3. februar 2026. I brevet bes det om lovteknisk bistand fra Barne- og familiedepartementet i forbindelse med regjeringens forslag i Prop. 141 L (2024–2025) Lov om undersøkelser av offentlige virksomheters arbeid i saker om drap, vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn (barnevoldsundersøkelsesloven), som komiteen har til behandling. I brevet bes det om følgende:

«Komiteen mener at Statens helsetilsyn må kunne starte undersøkelse av en sak tilstrekkelig raskt slik at kunnskap om eventuell systemsvikt avdekkes. Dette for å ivareta formålet med ordningen slik det fremgår av formålsbestemmelsen, jf. lovforslaget § 1. Dette innebærer at Statens helsetilsyn må kunne starte undersøkelse også før rettskraftig dom, slik alternativ 1 og 2 i høringsnotatet til regjeringen åpnet for. Samtidig er komiteen opptatt av at Statens helsetilsyns undersøkelse ikke skal vanskeliggjøre eller forstyrre strafferettslig etterforskning av saken eller tilsyn hos statsforvalteren.

Komiteen mener også, i tråd med flere av høringsuttalelsene, at NUBA bør kunne ta opp saker på eget initiativ. Komiteen ber derfor departementet om lovteknisk bistand til formulering av en bestemmelse om dette.

På bakgrunn av dette ber komiteen departementet om å foreslå nødvendige endringer av foreliggende lovforslag i Prop. 141 L (2024-2025). Det er ønskelig at departementet gir en vurdering og begrunnelse for endringene.»

Forslagene i dette brevet er utarbeidet i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet.

1. Oppstart av undersøkelse

Som redegjort for i Prop. 141 L (2024-2025), foreslo departementet i høringen tre alternativer for når Statens helsetilsyn skal kunne starte undersøkelse av en sak som gjelder drap eller alvorlig sak om vold, overgrep eller omsorgssvikt mot et barn, og som også forfølges i straffesporet eller er gjenstand for tilsyn, se punkt 7.4.1. De tre alternativene var:

1. mens saken er under etterforskning eller tilsyn, etter avklaring med politiet eller tilsynsmyndigheten,
2. etter at etterforskningen er avsluttet eller når tilsynssaken er ferdigbehandlet, eller
3. når straffesaken er endelig strafferettslig avgjort eller når tilsynssaken er ferdigbehandlet.

Alternativ 3 ble vurdert som best for å ivareta formålet med loven og ble foreslått som løsning i proposisjonen, selv om det også var argumenter for løsninger i tråd med både alternativ 1 og 2, se punkt 7.4.3 i proposisjonen. Etter lovforslaget § 4 andre ledd følger på denne bakgrunn at undersøkelse av saker som har blitt etterforsket av politiet, først kan skje når straffesaken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt. Politiet melder da saken til Statens helsetilsyn, jf. lovforslaget § 7.

Tross ulempen som følger av at det kan ta tid før det foreligger rettskraftig dom i en sak, ble det vurdert som den beste løsningen at politi, påtalemyndighet og domstol er ferdig med sitt arbeid, slik at saken er så godt opplyst som mulig før Statens helsetilsyn starter sine undersøkelser. Denne løsningen ble også vurdert til best å ivareta personers vern etter uskyldspresumsjonen, se punkt 7.4.3 i proposisjonen.

Den foreslåtte undersøkelsesordningen har en rekke likhetstrekk med Partnerdrapskommisjonens oppgaver etter lov om Statens kommisjon for partnerdrap. Partnerdrapskommisjonen skal bare undersøke saker som er rettskraftig avgjort. Det er etter min vurdering gode grunner til å velge samme skjæringstidspunkt for oppstart av undersøkelser for Statens helsetilsyn som for Partnerdrapskommisjonen. Dette støttes av høringsuttalelsene fra påtalemyndigheten, blant annet riksadvokaten og Oslo statsadvokatembeter, til forslaget til barnevoldsundersøkelsesloven. Samme oppstartstidspunkt vil gi bedre sammenheng i regelverket, og vil også kunne lette eventuell koordinering mellom Statens helsetilsyn og Partnerdrapskommisjonen i saker der både partner og barn er drept.

Det er for øvrig ikke slik at alle saker om vold og overgrep tar lang tid i rettsapparatet, og en rettskraftig dom eller endelig henleggelse vil sikre at saken er godt opplyst for Statens helsetilsyn. Det kan være uheldig dersom Statens helsetilsyn vurderer faktum og årsaksforhold annerledes enn påtalemyndigheten og domstolene, slik Oslo statsadvokatembeter er inne på i sitt høringssvar. Ettersom Statens helsetilsyn også skal kunne undersøke saker fra før lovens ikrafttredelse, vil tilsynet uansett kunne undersøke saker som allerede er avgjort straks loven er satt i kraft, slik at sakstilfanget er sikret.

Jeg legger imidlertid til grunn at komiteens primære ønske er en løsning som gjør det mulig å igangsette undersøkelser på et tidligere tidspunkt enn det som følger av proposisjonens forslag til § 4. Komiteen mener at Statens helsetilsyn må kunne starte undersøkelse av en sak tilstrekkelig raskt, slik at kunnskap om eventuell systemsvikt avdekkes, samtidig som undersøkelsene ikke må vanskeliggjøre eller forstyrre strafferettslig etterforskning.

Jeg viser til at gjennomført tilsyn i en sak bidrar til å opplyse saken særlig når det gjelder offentlige virksomheters arbeid. Dette vil være viktig før en eventuell undersøkelse av samme sak i Statens helsetilsyn. Etter lovforslaget skal statsforvalters arbeid med tilsyn også kunne undersøkes av Statens helsetilsyn. Hvilke saker som skal meldes inn av statsforvalteren vil kunne reguleres nærmere i forskrift og retningslinjer. I tillegg er tidsaspektet vesentlig kortere ved statsforvalterens gjennomføring av tilsyn enn ved strafferettslig etterforskning og domstolsbehandling, og jeg forstår komiteen slik at løsningen i lovforslaget knyttet til statsforvalterens tilsyn ligger fast, jf. lovforslaget §§ 4 og 7.

Med dette som utgangspunkt, vurderer jeg at det er to alternative hovedløsninger for å åpne for at saker som også etterforskes av politiet kan undersøkes før saken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt. Som det fremgår av proposisjonen skal Statens helsetilsyn ikke undersøke om det er begått straffbare handlinger eller ta stilling til eller uttale seg om straffeskyld. Statens helsetilsyns undersøkelser skal avdekke om det er svikt på systemnivå. Jeg vurderer at begge alternative forslag skissert nedenfor vil ivareta hensynet til uskyldspresumsjonen, jf. punkt 6.7 i proposisjonen.

Forslag 1

Hovedformålet med loven er å avdekke svikt på systemnivå. En sak som er endelig strafferettslig avgjort, vil opplyse flere viktige forhold og være et godt grunnlag for Statens helsetilsyns gjennomgang av saken. Samtidig legger jeg til grunn at det i enkelte tilfeller kan være ønskelig at undersøkelsen starter tidligere. En mulig løsning for å ivareta Stortingets ønske, er å opprettholde proposisjonens forslag til hovedregel, men samtidig føye til en bestemmelse som legger til rette for at undersøkelse kan igangsettes tidligere. Etter min vurdering bør oppstart av undersøkelsen i slike tilfeller være betinget av påtalemyndighetens samtykke (ny § 4 andre ledd alternativ a).

Det kan med fordel oppstilles et tilleggskrav om at det må foreligge særlige grunner for at en sak kan undersøkes på et tidligere tidspunkt (alternativ b). Slike særlige grunner kan være at det i den konkrete saken foreligger opplysninger som tilsier at det er særlig viktig at Statens helsetilsyn iverksetter undersøkelser tidlig, og/eller at konkrete etterforskningshensyn ikke taler imot en slik tidligere undersøkelse.

Alternativ a og b vil legge til rette for at undersøkelse kan igangsettes tidligere der påtalemyndigheten samtykker til det, samtidig som Statens helsetilsyns undersøkelse ikke skal gjennomføres der det vanskeliggjør eller forstyrrer behandlingen av straffesaken.

Etter min vurdering vil både alternativ a og b ivareta behovet for at den strafferettslige behandlingen av saken blir prioritert, slik at den kan gå sin gang uten å bli forstyrret av ev. samtidige undersøkelser fra Statens helsetilsyn.

En løsning som skissert innebærer som nevnt at den foreslåtte hovedregelen i § 7 tredje ledd om når politiet skal melde inn saker kan opprettholdes uendret. Det kan imidlertid også åpnes for at påtalemyndigheten kan beslutte å sende melding på et tidligere tidspunkt, slik Kripos har vært inne på i sitt høringssvar. En adgang til å sende melding på et tidligere tidspunkt, kombinert med en adgang for Statens helsetilsyn til å åpne undersøkelse på et tidligere tidspunkt (som omtales nedenfor), antas å ivareta behovet for å fange opp enkeltsaker som det bør igangsettes undersøkelser av på et tidligere tidspunkt enn når det foreligger rettskraftig avgjørelse eller endelig henleggelse.

Ny § 4 andre ledd kan lyde:

a.

Undersøkelse av saker som *etterforskes* av politiet, kan først skje når straffesaken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt, *med mindre påtalemyndigheten samtykker til at undersøkelse av en sak kan starte tidligere.*

b.

Undersøkelse av saker som *etterforskes* av politiet, kan først skje når straffesaken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt, *med mindre det foreligger særlige grunner og påtalemyndigheten samtykker til at undersøkelse av en sak kan starte tidligere.*

Ny § 7 kan lyde:

§ 7 Melding til Statens helsetilsyn

Politiet skal gi melding til Statens helsetilsyn om alle saker som nevnt i § 4 første ledd bokstav a og b. I tillegg kan politiet melde om saker som nevnt i § 4 første ledd bokstav c. Meldingen skal inneholde en kort omtale av hva saken gjelder, hvilke straffebud saken gjelder og hvordan saken er avgjort.

Statsforvalteren skal gi melding til Statens helsetilsyn om saker som nevnt i § 4 første ledd bokstav c og d. Meldingen skal inneholde en kort omtale av hva saken gjelder.

Meldingen etter første ledd gis når straffesaken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt. *Påtalemyndigheten kan beslutte at melding skal gis på et tidligere tidspunkt.* Henlagte saker kan bare meldes inn dersom påtalemyndigheten anser at det er klar sannsynlighetsovervekt for at et barn er utsatt for lovbrudd som nevnt i § 4 første ledd bokstav a til c.

Meldingen etter andre ledd skal gis når en tilsynssak er ferdigbehandlet av statsforvalteren.

Departementet kan gi forskrift om meldeplikt etter denne paragrafen.

Forslag 2:

En alternativ løsning kan være en mer generell åpning i loven for at en undersøkelse kan igangsettes før saken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt.

Et slikt alternativ vil ligne på alternativ 1 og 2 i høringsnotatet, men bør utformes på en annen måte enn det som der ble foreslått. Dette fordi at «når etterforskningen er avsluttet», som var formuleringen i høringsforslaget, verken er et klart eller egnet skjæringspunkt. For eksempel

kan det fortsatt pågå etterforsking i saken etter at det er tatt ut tiltalebeslutning, jf. også høringsuttalelsen fra Advokatforeningen, gjengitt i proposisjonen punkt 7.7.2. Dette vil ikke sjelden være tilfellet i alvorlige eller omfattende straffesaker. Etterforsking vil også kunne pågå under hovedforhandling og før og under ankebehandling. Det følger av straffeprosessloven § 249 at «[s]pørsmålet om påtale skal avgjøres så snart saken er tilstrekkelig opplyst, og innen rimelig tid etter at noen er å anse som mistenkt». Derfor må tiltalebeslutningen i noen tilfeller tas ut før alle etterforskingsskritt er utført, særlig i saker hvor mistenkte er varetektsfengslet. Videre kan det fremkomme ny informasjon under hovedforhandling som utløser behov for ytterligere etterforskingsskritt. Selv om den vesentlige delen av etterforskingen er utført når tiltale tas ut, er ikke for eksempel tiltaletidspunktet et egnet skjæringspunkt for å avgjøre om det pågår etterforsking.

Et mulig skjæringspunkt både for oppstart av undersøkelser og melding fra politiet kan være «når påtalespørsmålet er avgjort». En slik formulering henviser til et klart tidspunkt under straffesaksbehandlingen, og tar høyde for at påtalespørsmålet kan innebære ulike beslutninger som eksempelvis tiltale, siktelse med begjæring om tilståelsesdom eller henleggelse.

Samtidig bør påtalemyndigheten ha mulighet til å beslutte at undersøkelsen må utsettes dersom hensynet til etterforskingen eller andre særlige grunner gjør det nødvendig. Dette er viktig for å sikre at undersøkelsene ikke kommer i konflikt med straffesaksbehandlingen i særlige tilfeller.

Dersom det er ønskelig å åpne for at undersøkelser i enkelte tilfeller kan starte enda tidligere, bør dette etter min vurdering være betinget av samtykke fra påtalemyndigheten i den enkelte sak, for å unngå at undersøkelsen får negative konsekvenser for straffesaksbehandlingen. Dette er særlig viktig før påtalespørsmålet er avgjort.

Tidspunktet for politiets melding etter § 7 tredje ledd må etter dette alternativet settes til når påtalespørsmålet er avgjort. Også dette alternativet kan suppleres med en adgang for påtalemyndigheten til å beslutte å melde inn saker på et tidligere tidspunkt.

Mulige endringer i lovforslaget i tråd med det ovennevnte kan være:

Ny § 4 andre ledd kan lyde:

a:

Undersøkelse av saker som etterforskes av politiet, kan først skje når påtalespørsmålet er avgjort. Påtalemyndigheten kan beslutte at undersøkelsen likevel må utsettes dersom hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner gjør det nødvendig.

b:

Undersøkelse av saker som etterforskes av politiet, kan først skje når påtalespørsmålet er avgjort, med mindre påtalemyndigheten samtykker til at undersøkelse av en sak kan starte tidligere. Påtalemyndigheten kan beslutte at undersøkelsen likevel må utsettes dersom hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner gjør det nødvendig.

Ny § 7 kan lyde:

§ 7 Melding til Statens helsetilsyn

Politiet skal gi melding til Statens helsetilsyn om alle saker som nevnt i § 4 første ledd bokstav a og b. I tillegg kan politiet melde om saker som nevnt i § 4 første ledd bokstav c. Meldingen skal inneholde en kort omtale av hva saken gjelder, hvilke straffebud saken gjelder og hvordan *påtalespørsmålet* er avgjort.

Statsforvalteren skal gi melding til Statens helsetilsyn om saker som nevnt i § 4 første ledd bokstav c og d. Meldingen skal inneholde en kort omtale av hva saken gjelder.

Melding etter første ledd gis *når påtalespørsmålet er avgjort. Påtalemyndigheten kan beslutte at melding skal gis på et tidligere tidspunkt*. Henlagte saker kan bare meldes inn dersom påtalemyndigheten anser at det er klar sannsynlighetsovervekt for at et barn er utsatt for lovbrudd som nevnt i § 4 første ledd bokstav a til c.

Meldingen etter andre ledd skal gis når en tilsynssak er ferdigbehandlet av statsforvalteren.

Departementet kan gi forskrift om meldeplikt etter denne

2. Om adgang til å undersøke saker av eget tiltak

Det fremgår av Prop.141 L (2024–2025) punkt 7.8.3, at departementet valgte ikke å videreføre forslaget fra høringsnotatet om at Statens helsetilsyn skal kunne ta opp saker på eget initiativ.

Bakgrunnen er behovet for å ha klare rammer for hvilke saker Statens helsetilsyn kan undersøke. Statens helsetilsyn skal kunne undersøke de mest alvorlige sakene som gjelder drap, vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn, jf. § 4 første ledd bokstav a-d. Det bør derfor foreligge tilstrekkelig dokumentasjon for hva saken gjelder og graden av alvor før undersøkelser starter. Både tilsynsrapporter fra statsforvalteren og straffesaksdokumenter vil være viktige grunnlag for å opplyse sakene og vurdere om undersøkelser bør iverksettes. Dersom politiet eller statsforvalteren beslutter ikke å etterforske eller føre tilsyn, må dette antas å ha hatt gode grunner for seg. Det vil kunne være en belastning for de berørte og et uforholdsmessig inngrep i deres privatliv dersom en undersøkelse kan starte opp kun på bakgrunn av medieomtale. Et viktig hensyn som også ble vektlagt var berørte personers vern etter uskyldspresumsjonen. Det vil med den foreslåtte løsningen uansett ikke være mangel på saker som kan undersøkes. Det vises for øvrig til at verken Partnerdrapskommisjonen eller tilsvarende undersøkelsesordning i Sverige har mulighet til å starte undersøkelser av eget tiltak.

Dersom Statens helsetilsyn gis adgang til å igangsette undersøkelse av eget tiltak, vil det kunne føre til noe bredere tilfang av saker, som igjen vil kunne fange opp flere former for systemsvikt mot barn. Flere høringsinstanser understreker at mange alvorlige saker aldri vil bli meldt inn eller fanget opp gjennom dagens tilsynsregime eller meldeplikt. En egen initiativrett for Statens helsetilsyn vil derfor kunne gi et bredere vern av barns rettigheter, slik Norges institusjon for menneskerettigheter påpeker i sitt skriftlige innspill til Stortinget.

Dersom Stortinget mener at Statens helsetilsyn skal gis adgang til å igangsette undersøkelse av eget tiltak, bør dette i så fall fremgå av loven. I lovforslaget nedenfor er det lagt vekt på at

rammene for hvilke saker Statens helsetilsyn eventuelt skal kunne undersøke av eget tiltak, bør være i overensstemmelse med lovutkastet § 4.

Departementet forutsetter at det må foreligge berettiget mistanke om systemsvikt dersom Statens helsetilsyn skal tillates å starte undersøkelser av saker etter eget tiltak. Videre må forholdet til en eventuell pågående etterforskning avklares. Dersom en undersøkelse skal igangsettes uten forutgående melding, må Statens helsetilsyn derfor først undersøke om saken er under etterforskning. Dette for å sikre at en undersøkelse av eget tiltak ikke kommer i veien for en eventuell behandling av saken i straffesakssporet. Uavhengig av hvilken løsning som velges i §§ 4 og 7, bør derfor en bestemmelse om undersøkelser av eget tiltak også inneholde et krav om påtalemyndighetens samtykke. Bestemmelsen kan utformes på ulike måter, enten som et krav om samtykke eller en adgang for påtalemyndigheten til å motsette seg at saken undersøkes:

§ 5 fjerde ledd kan lyde:

a.

Statens helsetilsyn skal innenfor rammene av § 4 selv avgjøre hvilke saker som skal undersøkes, tidspunktet for og omfanget av undersøkelsen samt hvordan den skal gjennomføres. *Statens helsetilsyn kan innenfor rammene av § 4 undersøke saker av eget tiltak etter samtykke fra påtalemyndigheten.* Statens helsetilsyn kan ikke instrueres i faglige spørsmål i sitt arbeid etter denne loven.

b.

Statens helsetilsyn skal innenfor rammene av § 4 selv avgjøre hvilke saker som skal undersøkes, tidspunktet for og omfanget av undersøkelsen samt hvordan den skal gjennomføres. *Statens helsetilsyn kan innenfor rammene av § 4 undersøke saker av eget tiltak, med mindre påtalemyndigheten motsetter seg det.* Statens helsetilsyn kan ikke instrueres i faglige spørsmål i sitt arbeid etter denne loven.

3. Underretning og mulighet til å uttale seg

Etter § 8 første ledd første punktum skal Statens helsetilsyn så vidt mulig underrette berørte personer og offentlige virksomheter, samt andre som kan tenkes å opplyse saken.

Underretningsplikten gjelder kun i de tilfeller hvor tilsynet finner grunn til å undersøke en sak. Underretningsplikten er utformet vidt, ved at også «andre som kan tenkes å opplyse saken» skal underrettes. De alternative forslagene som er skissert i punkt 1 og 2 ovenfor sikrer at påtalemyndigheten involveres dersom en sak skal undersøkes før den er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt. Det kan imidlertid forekomme tilfeller der hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner tilsier at underretning til en eller flere involverte bør utsettes eller unnlates, for eksempel på grunn av faren for bevisforspillelse. Det bør derfor sikres at påtalemyndigheten involveres i spørsmålet om underretning, og har mulighet til å bestemme at underretning skal utsettes eller unnlates.

Dersom forslag 1 i punkt 1 velges, kan det tilføyes en ny siste setning i § 8 første ledd slik: *Dersom undersøkelsen gjelder en sak som etterforskes av politiet og som ikke er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt, skal underretning ikke gis uten samtykke fra påtalemyndigheten.*

Dersom forslag 2 i punkt 1 velges, bør en ny siste setning i § 8 første ledd utformes slik: *Påtalemyndigheten kan beslutte at underretning skal utsettes eller unnlates dersom hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner gjør det nødvendig.*

4. Tiltak for å fremskaffe opplysninger

En mulighet til å igangsette undersøkelser før saken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt medfører også behov for endringer i lovforslaget § 9 tredje ledd om utlån av straffesaksdokumenter. Det bør presiseres i bestemmelsen at plikten til å låne ut straffesakens dokumenter som hovedregel bare gjelder der straffesaken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt. Dette er begrunnet i at det vil kunne ha svært uheldige konsekvenser dersom straffesaksdokumenter i en pågående sak spres til flere enn de involverte. Før straffesaken er avgjort, er det derfor forholdsvis snevre regler om hvem som kan gis innsyn i dokumentene, jf. blant annet straffeprosessloven § 242, politiregisterforskriften § 27-2 og påtaleinstruksen § 16-5. Som omtalt ovenfor kan det også pågå etterforskning etter at påtalespørsmålet er avgjort. Det vil være uheldig for etterforskningen dersom straffesaksdokumenter spres mens saken fremdeles er under etterforskning. Dette gjør at politiet ikke bør ha plikt til å låne ut dokumentene før saken er endelig avgjort.

Det anses likevel forsvarlig å åpne for et unntak fra denne hovedregelen i konkrete saker, etter beslutning fra påtalemyndigheten. Dette vil gjøre det mulig å låne ut straffesakens dokumenter til Statens helsetilsyn etter en konkret vurdering, i tilfeller der det ikke er utilrådelig av hensyn til etterforskningen eller andre grunner.

§ 9 tredje ledd og nytt fjerde ledd kan utformes slik:

Dersom saken er rettskraftig avgjort eller endelig henlagt, skal politiet etter anmodning låne ut straffesakens dokumenter til Statens helsetilsyn. Påtalemyndigheten kan beslutte at Statens helsetilsyn likevel kan få innsyn på et tidligere tidspunkt med mindre hensynet til etterforskningen eller andre grunner gjør det utilrådelig.

Tredje ledd gjelder ikke materiale som er underlagt formålsbegrensninger etter straffeprosessloven § 216 i, jf. § 215 a fjerde ledd tredje punktum, § 216 m sjette ledd, § 216 o femte ledd første punktum og § 222 d femte ledd andre punktum. Statens helsetilsyn skal ikke motta saksopplysninger som er unntatt fra innsyn etter straffeprosessloven § 242 a, eller som er gradert etter sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen. Statens helsetilsyn skal ikke motta dokumenter som inneholder opplysninger som kan føre til at identiteten til vitner som har forklart seg anonymt, jf. straffeprosessloven § 130 a eller § 234 a, blir kjent for Statens helsetilsyn.

Gjeldende fjerde og femte ledd blir femte og nytt sjette ledd.

Med hilsen

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Lene Vågslid', written in a cursive style.

Lene Vågslid

Brevet er elektronisk godkjent

Kopi: Justis- og beredskapsdepartementet